International Journal of Applied Research 2017; 3(1): 52-54

ISSN Print: 2394-7500
ISSN Online: 2394-5869
Impact Factor: 5.2
IJAR 2017; 3(1): 52-54
www.allresearchjournal.com
Received: 13-11-2016
Accepted: 14-12-2016

ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ
ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਡੀ. ਏ. ਵੀ. ਕਾਲਜ, ਅਬੋਹਰ

Correspondence
ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ
ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਡੀ. ਏ. ਵੀ. ਕਾਲਜ, ਅਬੋਹਰ

ਵਾਰਤਕ: ਸਰੂਪ ਤੇ ਤੱਤ

ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ

ਅਭਸ਼ਨ੍ਅਛਠ
ਹਰ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਵਾਰਤਕ ਦਾ ਜਨਮ ਕਵਿਤਾ ਨਾਲੋਂ ਕਾਫੀ ਪਿਛੜ ਕੇ ਹੋਇਆ। ਵਿਦਵਾਨਾ ਦਾ ਮੱਤ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦਾ ਜਨਮ ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਸਮੇਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਲੀਲਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟਾਓਣ ਦੀ ਜਰੂਰਤ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਬੁੱਧੀ, ਦਲੀਲ, ਤਰਕ, ਨਿਆਂ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੱਤ ਹਨ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਲਈ ਮਿਆਰੀ ਸ਼ੈਲੀ ਤੇ ਉਦਾਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਰਲਤਾ, ਸਪਸ਼ਟਤਾ, ਸਾਦਗੀ, ਰਵਾਨਗੀ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤਾਤਮਕਤਾ ਇਸਦੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਗੁਣ ਹਨ। ਜਿੱਥੇ ਕਵਿਤਾ ਦਿਲ ਦੀ ਬੋਲੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਵਾਰਤਕ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਟੁੰਬਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਪਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ ਇਸਦਾ ਲੇਖਕ ਵੀ ਸੁਹਿਰਦ, ਅਨੁਭਵੀ, ਵਿਸ਼ਾਲ-ਗਿਆਨੀ, ਸੋਝੀ ਵਾਲਾ ਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜੋਕਾ ਯੁੱਗ ਵਾਰਤਕ ਯੁੱਗ ਹੈ । ਇਸ ਯੁਗ ਵਿਚ ਵਾਰਤਕ ਗਿਆਨ, ਵਿਗਿਆਨ, ਚਕਿਤਸਾ ਤੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਭਾਵ ਕਿ ਹਰ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਲੀਲਮਈ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਬਣ ਗਈ ਹੈ।

ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਮੱਤ ਹੈ ਕਿ ਲਗਭਗ ਹਰ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਕਵਿਤਾ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਜਨਮ ਲਿਆ ਤੇ ਵਾਰਤਕ ਉਸਤੋਂ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਈ। ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਭਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਵਿੱਚ ਬੌਧਿਕਤਾ ਦੀ, ਬੇਸ਼ੱਕ ਦੋਵਾਂ ਵਿਧਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਦੋਵੇਂ ਤੱਤ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਸਮੇਂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਜਟਿਲ ਤੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਸਥਿਤੀ ਕਾਰਨ, ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਦਲੀਲਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ, ਤਾਂ ਵਾਰਤਕ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਾਰਤਕ ਗਿਆਨ ਵਿਗਿਆਨ ਤੇ ਉਦਯੋਗੀਕਰਨ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵਿਕਸਿਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਵਰਤਮਾਨ ਯੁੱਗ ਨੂੰ 'ਵਾਰਤਕ ਯੁੱਗ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਵਾਰਤਕ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਮੂਲ ਸ਼ਬਦ 'ਵ੍ਰਿਤੀ' ਤੋਂ ਹੋਈ ਜਿਸਦੇ ਅਰਥ ਹਨ 'ਟੀਕਾ ਜਾਂ ਵਿਆਖਿਆ'। ਅੰਗ੍ਰੇਜੀ ਵਿੱਚ ਵਾਰਤਕ ਲਈ ਫਰੋਸਏ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਲਾਤੀਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਫਰੋਸੁਸ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਅਰਥ ਹਨ 'ਸਿੱਧੀ ਗਲਬਾਤ' ਅਰਬੀ ਫਾਰਸੀ ਵਿੱਚ ਇਸਨੂੰ 'ਨਸਰ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ 'ਖਿਲਾਰਨਾ' ਭਾਵ ਖਿੱਲਰੀ ਹੋਈ ਰਚਨਾ ਜੋ ਛੰਦ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਵਰਤਕ ਲਈ 'ਗਦ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਅਰਥ ਹੈ 'ਕਥਨ' ਜਾਂ 'ਉਹ ਰਚਨਾ ਜੋ ਛੰਦਬੱਧ ਨਾ ਹੋਵੇ।' ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਮੂਲ ਸ਼ਬਦ 'ਵਾਰਤਾ' ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ 'ਬਿਰਤਾਂਤ'। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਰਤਕ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਵਾਰਤਕ ਸਧਾਰਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਹੀ ਗੱਲਬਾਤ ਹੈ ਜੋ ਕਵਿਤਾ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੰਦ ਬੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਪਰ ਵਿਆਕਰਣਿਕ ਨੇਮਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਾਰਤਕ ਸਿਰਫ਼ ਸਧਾਰਨ ਗੱਲਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਉਹ ਰਚਨਾਵਾਂ ਹੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ

ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਵਿਧੀਵਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਲਈ ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾ ਕੋਈ ਸੌਖਾ ਕੰਮ ਨਹੀ ਹੈ। ਡਾ. ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ ਅਨੁਸਾਰ: "ਉਹ ਵਿਆਕਤੀਗਤ ਲੇਖ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਹੋਵੇ, ਮਨੁੱਖੀ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਹਾਵਾਂ-ਭਾਵਾਂ ਦਾ ਸੁਚੱਜਾ ਪ੍ਰਗਟਆ ਹੋਵੇ, ਛਣਕਦੇ ਦੇ ਹਾਸੇ ਹੋਣ ਦੇ ਰੋਂਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਵਿਥਿਆ ਹੋਵੇ, ਨਿਆਇਸ਼ੀਲ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਸੁਭਾਵਕ ਜਜ਼ਬੇ ਹੋਣ, ਵਿਸੇਸ਼ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਹੋਣ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਵਿਚਾਰ ਹੋਣ ਜਿਹੜੇ ਸੂਚਕ ਬੌਧਿਕ ਤੇ ਭਾਵਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਣ ਤ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲਿਖਣ ਢੰਗ ਦੀ ਲੋੜ ਪਵੇ ਵਾਰਤਕ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।"[1]

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਤੱਤ ਹਨ:- ਭਾਵ, ਦਲੀਲ, ਤਰਕ, ਕਲਪਨਾ, ਬੱਧੀ ਤੇ ਸ਼ੈਲੀ। ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਵਾਰਤਕ ਵਿਚ ਬੜੀ ਸਾਦਗੀ, ਸਰਲਤਾ, ਸਪਸ਼ਟਤਾ, ਰਵਾਨਗੀ, ਨਿਆਇਸ਼ੀਲਤਾ ਤੇ ਸੰਗੀਤਾਤਮਕਤਾ ਜਿਹੇ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਨਿਭਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਸਰੂਪ ਤੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਕਵਿਤਾ ਤੇ ਵਾਰਤਕ ਵਿਚਲੀ ਸਾਂਝ ਤੇ ਵਖਰੇਵਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਦਿਲ ਦੀ ਬੋਲੀ ਹੈ ਤੇ ਵਾਰਤਕ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਟੁੰਬਦੀ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਛੰਦਬੰਦੀ ਸੁਰ, ਤਾਲ, ਛੰਦ ਤੇ ਬਹਿਰ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਵਾਰਤਕ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕੰਮ ਅਲੰਕਾਰ, ਅਖਾਣ, ਮੁਹਾਵਰੇ ਤੇ ਵਾਕੰਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਾਰਤਕ ਬਾਰੇ ਸਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲਿਖਦਾ ਹੈ: "ਵਾਰਤਕ ਅਜਿਹੀ ਸਾਹਿਤਿਕ ਤੇ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਕਲਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਤਿੰਨ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਪੱਖ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ: ਵਸਤੂ, ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਕਲਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਵਿਵੇਚਨ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਪੱਖ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਸਤੂ ਤੱਤ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ/ ਬੌਧਿਕਤਾ ਤੇ ਤਰਕ ਦੇ ਪੱਖ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਸੰਰਚਨਾ ਤੇ ਬੋਧ ਦੇ ਪੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਲਾ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸੁਹਜਾਤਮਕ ਤੇ ਕਲਾਤਮਕ ਪੱਖ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।"[2]

ਪੋ. ਬ੍ਰਹਮਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਵਾਰਤਕ ਤੇ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਨਿਖੇੜ ਕਰਦਿਆਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ: "ਕਾਵਿ-ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਅੰਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਾਵਿ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਅਣਕਿਹਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਪਾਠਕ ਆਪਣੀ ਕਲਪਨਾ ਅਤੇ ਭਾਵਾਂ ਦੀ ਮਿਲੀ-ਜੁਲੀ ਯੁਕਤੀ ਨਾਲ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਵਾਰਤਕ ਵਿਚ ਹਰ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਟੀਕ ਅਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਅਕਤ ਕਰਨਾ ਪੈਦਾ ਹੈ।" [3]

ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਮੁਕਬਲੇ ਵਾਰਤਕ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਿਹਨਤ ਵਾਲਾ ਤੇ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਡ੍ਰਾਈਡਨ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚਲੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ 'ਰਚਨਾਤਮਕ ਅਭਿਵਿਆਕਤੀ' ਤੇ ਵਾਰਤਕ ਨੂੰ 'ਉਸਾਰੂ ਅਭਿਵਿਆਕਤੀ' ਕਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕਵਿਤਾ ਆਪ ਮੁਹਾਰੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ਪਰ ਵਾਰਤਕ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਸਾਰੀ ਸਮੱਗਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕਤਰ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਰਤਕ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਖਾਸ ਸਮੱਗਰੀ ਜਿਵੇਂ ਤੱਥ, ਪ੍ਰਮਾਣ ਤੇ ਆਂਕੜੇ ਆਦਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਕੱਤਰ ਕਰਕੇ ਰੱਖਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ, "ਫੋਏਟਰੇ ਸਿ ਚਰਏਓਟਵਿਏ ਏਣਪਰਏਸਸੌਨਿ, ਪਰੋਸਏ ਸਿ ਚੋਨਸਟਰੁਚਟਵਿਏ ਏਣਪਰਏਸਸੌਨਿ........... ਚੋਨਸਟਰੁਚਟਵਿਏ ਮਿਪਲਇਸ ਰਏਓਦੇਮਓਦਏ ਮਓਟਏਰਓਿਲ, ੋਰਦ ਸਟਓਚਕਏਦ ਰੁੋਨਦ ਟਹਏ ਬੁਲਿਦਏਰ, ਰਏਓਦੇ ਡੋਰ ੍ਸਏ, ਫਰੋਸਏ ਸਿ ਸਟਰੁਚਟੁਰਏ ੋਡ ਰਏਓਦੇਮਓਦਏ ੋਰਦਸ. ਿਟਸ 'ਚਰਏਓਟਵਿਏ' ਡੁਨਚਟੌਨਿ ਸਿ ਚੋਮਡਰਿਏਦ ਟੋ ਪਲਓਨ ਓਨਦ ਓਲਏਵਓਟੌਨਿ, ਡੁਨਚਟੌਨਿਸ ਟਹਏਸਏ ਟੋੋਡ ਪੋਏਟਰੇ, ਬੁਟ ਨਿ ਪੋਏਟਰੇ ਸੁਬਸਦਿਓਿਰੇ ਟੋ ਟਹਏ ਚਰਏਓਟਵਿਏ ਡੁਨਚਟੌਨਿ." [4]

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਾਰਤਕਕਾਰ ਲਈ ਵਾਰਤਕ ਦਾ ਕੰਮ ਮੁਸ਼ੱਕਤ ਭਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਦਿਆਂ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸਦੇ 'ਵਿਸ਼ੇ' ਤੇ 'ਉਦੇਸ਼' ਬਾਰੇ ਵੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਆਕਾਸ਼ ਤਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਸਾਰੇ' ਨੂੰ ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕ ਵਾਰਤਕ ਵਿਚ ਗਿਆਨ, ਵਿਗਿਆਨ, ਕੰਪਿਊਟਰ ਤੇ ਚਕਿਤਸਾ ਜਿਹੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਾਰਤਕ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਵਿਚ ਵਾਰਤਕ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਮਿਆਰੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸਦਾ ਕਲਿਆਣ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਪ੍ਰੋ. ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਇਸਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦਿਆਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ: "ਸਮੁੱਚੇ ਸਾਹਿਤ ਵਾਂਗ ਵਾਰਤਕ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪੱਖ ਵੀ ਸਤਿਅੰ, ਸ਼ਿਵੰਮ ਸੁੰਦਰਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਉੱਤਮ ਵਾਰਤਕਾਰ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਮੂਹਿਕ ਰੂਹਾਨੀ ਤੇ ਕਾਲਪਨਿਕ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰਕ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।"[5]

ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੌਚਕ, ਸਦੀਵੀ ਤੇ ਅਨੰਦਦਾਇਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਾਰਤਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੇ ਢੰਗ ਨੂੰ 'ਸ਼ੈਲੀ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਲੇਖਕ ਦਾ ਨਿਜੀ ਢੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਖੇਪਤਾ, ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨਤਾ ਤੇ ਸਾਦਗੀ ਜਿਹੇ ਗੁਣ, ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਤਮਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪ੍ਰਯੋਗ 'ਵਾਰਤਕ ਸ਼ੈਲੀ' ਦਾ ਮੂਲ ਆਧਾਰ ਹੈ, 'ਅਰਸਤੂ' ਤੇ ਲੌਂਜਾਈਨਸ ਵਰਗੇ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਵੀ 'ਉਦਾਤ ਸ਼ੈਲੀ' ਤੇ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਸ਼ੈਲੀ ਬਾਰੇ ਧਰਮਪਾਲ ਸਿੰਘਲ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ, "ਸ਼ੈਲੀ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ, ਜਿਹੜੀ ਲੇਖਕ ਦੀ ਸ਼ਖਸ਼ੀਅਤ ਨਾਲੋਂ ਜਾਂ ਲੇਖਕ ਦੇ ਗੁਣਾ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਸ਼ੈਲੀ ਉਸਦੇ ਆਪੇ ਦੀ ਉਪਜ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਵਾਹਨ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਸ਼ਬਦ ਯੋਜਨਾ, ਵਾਕ ਬਣਤਰ ਦੀ ਕਾਰੀਗਰੀ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਸੁੱਚਜੀ, ਮਿਆਰੀ, ਉਦਾਤ ਤੇ ਪ੍ਰੋੜ ਸ਼ੈਲੀ ਹੀ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਸ਼ੈਲੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।"[6]

ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਵਧੀਆ ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਵਿਚਾਰ ਇਕ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਪਰੋਏ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕਸਾਰਤਾ ਤੇ ਇਕਸੁਰਤਾ ਦਾ ਹੋਣਾ ਪ੍ਰਪੱਕ

ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਉਦਾਹਰਨਾਂ, ਉਪਮਾਵਾਂ, ਤੁਲਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸ਼ੈਲੀ ਲਈ ਲੇਖਕ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਨੁਭਵ, ਸੁਹਿਰਦ ਸੋਚ, ਨਿਰੰਤਰ ਚੇਤਨਾ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਸਮਝ ਤੇ ਬਦਲ ਰਹੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ, ਧਾਰਮਿਕ, ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਡੂੰਘੇਰਾ, ਤਰਕਮਈ ਤੇ ਦਲੀਲਮਈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ, ਵਾਰਤਕ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਮਿਆਰੀ ਬਣਾਉਦਾ ਹੈ।
ਆਧੁਨਿਕ ਯੁੱਗ 'ਵਾਰਤਕ ਯੁੱਗ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜੋਕਾ ਸਮਾਂ ਗਿਆਨ, ਵਿਗਿਆਨ ਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਥੇ ਪੇਚੀਦਾ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਉਥੇ ਮਨੁੱਖੀ ਚਿੰਤਨ ਵੀ ਦਿਨੋ-ਦਿਨ ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਵਾਰਤਕ ਵਿਚ ਨਵੀਨ ਵਿਸ਼ੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਵਾਰਤਕ ਨਵੀਨ ਉਚਾਈਆਂ ਨੂੰ ਛੂੰਹਦੀ ਹੋਈ ਨਜ਼ਰ ਆਉਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਭਾਸ਼ਾ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਨਵੀਨ ਵਾਰਤਕ ਵੰਨਗੀਆਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜ਼ੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਅੰਦਾਜ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਕਸਿਤ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਵਿਕਸਤ ਸਭਿਅਤਾ ਵਿਚ ਵਾਰਤਕ ਹੀ ਉਪਯੋਗੀ ਵਿਧਾ ਹੈ। ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਤੱਤ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਜਿਥੇ ਇਸਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵੱਖਰਤਾ ਬਖਸ਼ਦੀਆਂ ਹਨ ਉਥੇ ਇਸਨੂੰ ਅਜੋਕੇ ਯੁੱਗ ਦੀ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੀ ਵਿਧਾ ਵੀ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਹਵਾਲੇ

1. ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ, ਵਾਰਤਕ ਤੇ ਵਾਰਤਕ ਸ਼ੈਲੀ, ਪੰਨਾ - 2
2. ਡਾ. ਸਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਵਿਹਾਰਕ ਸਮੀਖਿਆ: ਕਵਿਤਾ ਤੇ ਵਾਰਤਕ, ਪੰਨਾ -220
3. ਪ੍ਰੋ. ਬ੍ਰਹਮਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਪੰਨਾ- 265
4. ੍ਹਰਬੲਰਟ ੍ਰੲੳਦ, ੳਨਗਲਸਿਹ ਫਰੋਸੲ ਸ਼ਟੇਲੲ, ਫੳਗੲ- 10
5. ਪ੍ਰੋ. ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰਤਕ: ਸਿਧਾਂਤ, ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ, ਪੰਨਾ- 10
6. ਧਰਮ ਪਾਲ ਸਿੰਘਲ, ਵਾਰਤਕ ਸ਼ੈਲੀ, ਪੰਨਾ - 58

ਪੁਸਤਕ ਸੂਚੀ

1. ਸਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਡਾ.), ਵਿਹਾਰਕ ਸਮੀਖਿਆ: ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਬਿਊਰੋ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, 1994, ਪੰਨਾ-220
2. ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ, ਵਾਰਤਕ ਤੇ ਵਾਰਤਕ ਸ਼ੈਲੀ, ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਟੈਕਸਟ- ਬੁੱਕ ਬੋਰਡ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 1986
3. ਧਰਮਪਾਲ ਸਿੰਘਾਲ (ਡਾ.), ਵਾਰਤਕ ਸ਼ੈਲੀ, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ, ਪਟਿਆਲਾ, 1975
4. ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ (ਪ੍ਰੋ.), ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰਤਕ: ਸਿਧਾਂਤ, ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਨਿਊ ਬੁੱਕ ਕੰਪਨੀ, ਜਲੰਧਰ, 2003
5. ਬ੍ਰਹਮਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ (ਪ੍ਰੋ:), ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਵਾਰਸ ਸ਼ਾਹ ਫਾਊਡੇਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 2007, ਪੰਨਾ- 265 ੳਨਗਲਸਿਹ ਭੋਕ
6. ੍ਹਰਬੲਰਟ੍ਰੲੳਦ ੳਨਗਲਸਿਹ ਫਰੋਸੲ ਸ਼ਟੇਲੲ, ਖੳਲੇੳਨਾ ਫੁਬਲਸਿਹੲਰ, ਂਓ ਧੲਹਲਿ, 1988